

הפקת משמעות מטקסט

הבנת הנקרא

- הבנת הנקרא נתפסת כתהליך קוגניטיבי מורכב שבו ממלא הקורא תפקיד פעיל תוך בנייה אקטיבית של משמעות מן הטקסט.
- המשמעות אינה נמצאת בטקסט או בראשו של הקורא, אלא היא נבנית בתהליך של אינטראקציה בין הקורא.

גורמים שותפים בתהליך ההבנה

גורמים הקשורים בידע

- משמעות ואוצר מילים
- ידע כללי וידע קודם

גורמים הקשורים בתהליך

- הסקת מסקנות
- מבנה הטקסט
- זיכרון עבודה

מתוך מיצב של כיתה ב'

- כְּאִשֶּׁר לְהִקָּה שֶׁל דּוֹלְפִינִים מְחַפְּשֵׁת מְזוּן וְנִתְקַלֶּת בְּלִהְקָה שֶׁל דָּגִים, הַדּוֹלְפִינִים מְקִיפִים בְּמַעְגָּל אֶת הַדָּגִים, דוֹחֲפִים אוֹתָם וּמְצוֹפְפִים אוֹתָם לְמֶרְכֵז הַמַּעְגָּל.

דוגמא נוספת

- בדרך כלל רואים רק את הקוצים של הקיפוד, והוא מסכים לגלות את פרצופו, רק אם הוא בטוח שאינו נמצא בסכנה.

דוגמא ממיצב של ה'

- בעוד אבא מוסיף זרעונים לדרורים, ואני מפורר פרוסה יבשה ומשליך אל מי האגם לעבר הברווזים שהתקבצו סביבי, הבחנתי בנחליאלי עג מעגלים מעל לאגם.

הבנת הנקרא – יחידה 1 – תרגיל פסיכומטרי

(1) כל אוכלוסייה באשר היא , היא אוסף פרטים , שמספרם קטן בגלל תמותה והגירה יוצאת וגדל בגלל ילודה והגירה נכנסת. אוכלוסייה אנושית "טבעית" , כלומר כזו שאין ברשותה אמצעים רפואיים יעילים להתמודד עם תמותה , או אמצעים לבקרת הילודה , ואשר מוגבלת לאזור גיאוגרפי מוגדר , תמצא עצמה במצב דומה לזה של אוכלוסיית בעלי חיים: אוכלוסייה כזו לא תוכל לגדול מעבר לערך מספרי מסוים, (5) המוכתב על ידי תנאי חייה. מאחר שלא צפויה בקרוב הגירה אל כדור הארץ וממנו נתעלם בדיוננו ממרכיב זה.

הבנתם!?

גורמים הקשורים בתהליך הסקת מסקנות

הגורמים לקושי

- על מנת להבין את המשמעות הנרחבת נדרש הקורא להבין גם מעבר לרעיונות הגלויים.
- תלמידים המתקשים בהבנת הנקרא מציגים את מירב הקשיים בהיבט הזה.
- חסך בידע כללי.
- קושי בגישה לידע רלוונטי וקישורו לידע המובא בטקסט בשל מגבלות עיבוד.
- חסכים בזיכרון העבודה

מיצב כתה ב'

קראו את הסיפור שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

יש מפלצת באגם

הצב צבטוש גר במקום נוח בין השיחים, אבל הוא לא היה מרוצה. נמאס לו להיות החיה האטית ביותר ביער. בקיץ, כאשר כל החיות היו הולכות לרחוץ באגם, צבטוש היה מגיע תמיד אחרון. כל החיות היו צוחקות וקוראות לו: "זחלן!" "גב עקום!" וצבטוש היה מתבייש, מכניס את ראשו לתוך השריון וחוזר בלי להרטיב אפילו את כפות רגליו.

יום אחד ראה צבטוש את הקרנף וחסב לעצמו: איזו קרן גדולה! אילו הייתה לי קרן כזאת, אף אחד לא היה צוחק עליי. צבטוש מצא חתיכת עץ וחיבר אותה למצחו. עד הצהריים מצא צבטוש גם צינור גומי ועשה לעצמו חדק כמו של פיל, וממניפה צבעונית עשה לעצמו זנב כמו של טווס. לאחר שסיים החליט ללכת לאגם.

בדרך פגש צבטוש את הגי'רף. הגי'רף הביט בו, נבהל ומיד ברח. צבטוש המשיך ללכת וראה את האריה. "היי!" נופף לו צבטוש, אבל האריה הסתכל בו במבט מבוהל ונעלם בין השיחים. מוזר מאוד! חשב צבטוש והמשיך ללכת לאטו.

כשהגיע לאגם התפלא שאין בו שום חיה. הוא נכנס למים, צלל ונעלם בתוכם.

מיד יצאו החיות מבין השיחים ועמדו על שפת האגם. "ראיתם?" לחש בפחד הגי'רף, "באגם יש מפלצת מסופקנת ביותר!"

"צריך להיזהר מאוד", מלמל האריה.

כל אותו הזמן שחה לו צבטוש מתחת למים. הוא כל כך נהנה, עד שלא שם לב לכל שהקרן נשרה ממנו ואתה גם החדק והמניפה. כשעלה אל פני המים, שמע צבטוש קול רעש והמולה, זקף את ראשו ושמע את החיות צועקות לעברו: "צא החוצה, צבטוש! מהר!"

"מה קרה?" שאל צבטוש.

"יש מפלצת במים עם קרן וזנב!" צעק הגי'רף.

"מהיום והלאה אין להתרחץ באגם!" אמר האריה.

כולם היו רציניים מאוד, ורק צבטוש חינך חיוך קטן.

מאותו היום לא העזו החיות לשחות באגם, אבל היה מישהו שהמשיך להיכנס לאגם ולשחות בו. אתם כבר יודעים מי...

גורמים הקשורים בתהליך מבנה הטקסט

מבנים רטוריים נפוצים

- הקורא צריך להיות מודע למבנה הטקסט ותרומתו לשימור המידע העיקרי בזיכרון.
- קוראים המתקשים בהבנת הנקרא, מתקשים לזהות את מבנה הטקסט ו/או להשתמש בו ביעילות לשם הפקת משמעות.
- רצף/תהליך
- סיבה ותוצאה
- בעיה ופתרון
- ניגוד
- השוואה
- היבטים
- עמדה
- שכנוע

מיצב כתה ה' תשע"ו

חלק שני

קראו את קטע המידע שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

מוציאים לחם מן הארץ

האם אתם יכולים לדמיין לעצמכם ארוחת ערב ללא פרוסת לחם: הפסקת עשר ללא כריך? מנת פלאפל ללא פיתה? קשה לדמיין עולם בלי לחם. הלחם הוא מוצר בסיסי המשמש מרכיב חשוב בתזונתו של האדם. יש בו חומרים חיוניים לגוף, כגון פחמימות, ויטמינים, מינרלים וקלבוניום. חומרים אלה עוזרים לבנות את גוף האדם ולקיים אותו.

5 איך התחיל האדם לייצר לחם?

כבר בתקופה קדומה מאוד גילה האדם שהוא יכול להשתמש בסוגי דגן, כגון חיטה ושעורה, למאכל ולהכנת קמח. הוא אסף זרעים של חיטה ושל שעורה משדות הבר, זרע אותם מסביב למקום מושבו וגידל אותם. כך הצליח האדם להרבות את גידולי הדגן באופן מלאכותי.

עם הזמן למד האדם להכין לחם מגידולי הדגן. לאחר שקצר את גרגירי החיטה והשעורה, הוא ייבש אותם בשמש. את הגרגירים המיובשים טחן באמצעות שתי אבנים ויצר קמח. את הקמח הוא ערבב במים והכין ממנו בצק. לאחר מכן לש את הבצק, אפה אותו, וכך יצר את הלחם הראשון. הלחם הראשון היה שטוח ודק. המצרים הקדמונים היו הראשונים שהוסיפו לבצק שמרים. בזכות השמרים הם הצליחו להתפוח את הבצק ולהכין ממנו לחם רך ואוורירי, השונה מן הלחם שהיה מוקר עד אז.

15 איך מייצרים לחם היום?

כיום רוב האנשים אינם מייצרים בעצמם את הלחם שהם אוכלים, אלא קונים לחם המיוצר במאפיות תעשייתיות גדולות. הקמח מגיע מטחנת הקמח אל המאפייה, שם מוסיפים לו מים, שמן, תבלינים ושמרים, ומכונת הבצק מערבבת את החומרים. כשהבצק מוכן הוא יוצא מן המכונה חתוך לגושים קטנים ואחידים. גושים אלה מתחילים לנעו על מסילה באטיות לכיוון תנור אפייה גדול מאוד. כך נכנסים גושי בצק חיוורים מצד אחד של התנור, ומצדו האחר יוצאות כיכרות לחם חומות וריחניות. לאחר שכיכרות הלחם מתקררות, חלק מהן מגיעות לשתי מכונות נוספות: האחת פורסת אותן והאחרת עוטפת אותן. בסוף תהליך ייצור הלחם כל כיכרות הלחם מוכנסות לארגזים. הארגזים מועמסים על משאיות, והן מובילות אותם לחנויות.

25 לחם במקומות שונים בעולם

כמעט לכל ארץ או לכל אזור בעולם יש לחם המיוחד להם. כיצד התפתחו סוגי לחם שונים? התשובה לכך קשורה למאפיינים המיוחדים של כל ארץ או אזור: האקלים (טמפרטורה וכמות גשם) וכן מבנה השטח, למשל מישורי או הררי. מאפיינים אלה משפיעים על סוג הדגן הצומח באותו אזור. יש אזורים שהגידול העיקרי בהם הוא חיטה, שעורה או שיבולת שועל, ויש אזורים שהגידול העיקרי בהם הוא דגן מסוג אחר, כגון אורז, תירס או סוף. סוג הדגן משפיע על סוג הלחם המיוצר ממנו.

טפ

הטף הוא הדגן הקטן בעולם. אזור גידולו העיקרי הוא אתיופיה שביבשת אפריקה. הוא גדל בחורף וזקוק לגשם רב ולאדמה רחוקה כדי לצמוח. את הטף טוחנים לקמח ומן הקמח מכינים אנג'רה, שהיא סוג הלחם המוכר והנפוץ ביותר באתיופיה. האנג'רה היא מעין פיתה רכה ולחה הנאפית במחבת וטעמה חמצמצץ. היא אינה רק לחם, משתמשים בה גם כצלחת מניחים עליה את המזון, ובזמן הארוחה אוכלים גם אותה.

הודו, שהיא אחת המדינות הגדולות בעולם, היא דוגמה למדינה שבה יש קשר בין לחם לאקלים. צפון הודו הוא אזור מישורי בחלקו, חם שם רוב השנה אך יש בו גם תקופה קרה, ולכן הוא מתאים לגידול חיטה. זו הסיבה שבדרך כלל אוכלים בצפון הודו לחם העשוי חיטה. לעומת זאת בדרום הודו המצב שונה. אמנם גם אזור זה מישורי, אך חם שם במשך כל השנה, ולכן אינו מתאים לגידול חיטה. סוג הדגן העיקרי בדרום הודו הוא אורז. את גרגירי האורז טוחנים לקמח, וממנו אופים סוגי לחם שונים.

סוג הלחם קשור לא רק לתנאי האקלים אלא גם לכלים העומדים לרשות האדם בכל אזור. למשל לשבטי נודים החיים במדבר אין תנורי אפייה, ולכן הם אופים פיתות ישירות על גחלי המדורה או על פלי ברזל עגול הדומה למחבת הפוכה. הפיתה מוקרת בישראל ובארצות רבות במזרח התיכון ויש לה מגוון צורות וטעמים.

אפיית פיתות על כלי ברזל עגול

"אין אנו לומדים לעשות לא על ידי החשיבה, ולא על ידי
העשייה.

אנו לומדים לעשות על ידי החשיבה על אודות מה שאנו
עושים....

(ג' סטודרד)

הגישה הקוגניטיבית - Pearson et al., 1990

הקורא המיומן

- מחפש קשרים בין מה שהוא יודע לבין החומר החדש שהוא קורא.
- בונה מודל משוער של הנושא הנקרא, וזה, עומד למבחן תוך כדי קריאה.
- משנה את המודל המנטלי שיצר בהתאם למסקנות אותן הוא מסיק על משמעות הטקסט.
- מבחין בין עיקר וטפל.
- מסוגל לסכם את שקרא.
- מסוגל להסיק מסקנות תוך כדי קריאה ואחריה לשם הבנה מלאה.
- מציג לעצמו שאלות, במודע, או שלא, על המחבר, על הטקסט ועל עצמו.

גורמים הקשורים בתהליך אסטרטגיות מטה-קוגניטיביות

- נוודא כי התלמיד מודע לתכלית הקריאה.
- נעבור עם התלמיד על רשימת הדברים אליהם עליו לשים לב בזמן הקריאה: סימני פיסוק, דמויות, זמן, מקום, בעיה, פתרון ועוד. – אקטיביות בקריאה.
- נעבור עם התלמיד על המטלות המתלוות לטקסט.
- נעבוד על תכנון זמן : חלוקת המטלות והזמנים.

גורמים הקשורים בתהליך זיכרון

זיכרון לטווח קצר – אחסון זמני לצורך חיבור פיסות המידע מן הטקסט.

זיכרון לטווח ארוך – אחסון קבוע של המידע שברשותנו.

תלמידים המתקשים בהבנת הנקרא מסוגלים לזכור חלקים מן הטקסט אבל מתקשים ביצירת האינטגרציה ביניהם לכדי מודל שלם של טקסט.

משום כך, הם מתקשים לבצע תהליכי הסקה יעילים והבנתם נותרת לוקאלית ולא גלובלית.

חשיבות ידע קודם

- אחד התנאים החשובים ביותר להבניית משמעות של טקסט היא ידע קודם ושימוש בו.
- הידע הקודם מסייע לקורא לפתח ציפיות הנוגעות לכתוב בטקסט, הוא משפיע על המוטיבציה לקריאה, על אופן הקריאה, על הבנת הטקסט ועל הערכתו.
- בעזרת הידע הקודם אנו מפרשים מידע חדש, מבחינים בין עיקר לטפל.
- הידע הקודם שלנו עשוי לתרום גם לזכירה היות שמידע חדש משתלב ברשת סמנטית קיימת, כך הוא מופנם ביתר קלות וניתן לשלפו ביתר קלות.

שם הספור:

שם המחבר:

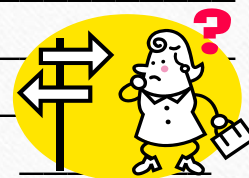
מקום
(איפה?)

זמן
(מתי?)

דמויות
(משתתפים)

הבעיה

דרכי התמודדות
(אפשרויות לפתרון)

הפתרון לבעיה

